

7. Pro derzhavnu reiestratsiiu rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen. (2004, July 01). [On state registration of real rights to immovable property and their encumbrances]. *Zakon Ukrainy № 1952-IV* [in Ukrainian].

8. Pro administratyvni posluhy. (2012, September 06). [On administrative services]. *Zakon Ukrainy № 5203-VI. Holos Ukrainy*, 188 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 19.10.2019

УДК 343.98

Федоренко Ігор Люсикович,

адвокат

<https://orcid.org/0000-0002-1512-7835>

ЩОДО СУТНОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

У статті підкреслено, що при формуванні криміналістичної методики провокації підкупу необхідно досліджувати й використовувати в якості основи результати узагальнення досвіду розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень. Вказано, що в наукових працях відсутня єдність у тлумаченнях поняття криміналістичної характеристики, через що виникають певні труднощі як при формуванні, так і використанні відповідних криміналістичних характеристик у практичній діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. З'ясовано сутність і значення категорії «криміналістична характеристика кримінальних правопорушень» у структурі окремої криміналістичної методики. Визначено основні ознаки провокації підкупу, які зумовлюють змістовне наповнення криміналістичної характеристики вказаних протиправних діянь. Охарактеризовано значення криміналістичної характеристики провокації підкупу.

Ключові слова: провокація підкупу, криміналістична методика, досудове розслідування, кримінальне провадження, механізм кримінального правопорушення.

Fedorenko I. THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF CRIMINAL CHARACTERISTICS OF BRIBERY PROVOCATION

The article emphasizes that in the formation of forensic methods of provoking bribery it is necessary to investigate and use as a basis the results of generalization of the experience of investigating this category of criminal offenses. It is indicated that in scientific works there is no unity in the interpretation of the concept of forensic characteristics, due to which there are some difficulties in the formation and use of relevant forensic characteristics in practice for detection, detection and investigation of criminal offenses. Criminal offenses "in the structure of a separate forensic methodology. The main signs of provocation of bribery are determined, which determine the content of the forensic characteristics of these illegal acts. The significance of the forensic characteristics of bribery provocation is described.

Key words: bribery provocation, forensic methodology, pre-trial investigation, criminal proceedings, mechanism of criminal offense.

Постановка проблеми. Побудова окремої криміналістичної методики обов'язково повинна здійснюватися з дотриманням загальноусталених у криміналістиці правил і принципів формування методик розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Зокрема, при формуванні криміналістичних методик, зокрема провокації підкупу, необхідно досліджувати й використовувати в якості основи емпіричні відомості, як то «... узагальнення досвіду розслідування певної категорії злочинів; узагальнення й аналізу способів учинення злочинів, а також інших обставин, що дозволяють розробити криміналістичну характеристику; вивчення спеціальної літератури; виявлення закономірностей, тенденцій та ознак, характерних для окремих злочинів» [1, с. 67, 68]. Тільки в такому випадку буде отримано задовільний результат у вигляді «формулювання теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо особливостей ефективного провадження досудового розслідування окремих злочинів» [2, с. 208; 3, с. 130].

Так, однією з вимог до методики розслідування кримінальних правопорушень окремого виду (групи) є чітке її структурування. Зокрема, загальноприйнято в якості першого й невід'ємного елементу будь-якої окремої криміналістичної методики виокремлювати криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень. Саме вказаний елемент дозволяє з'ясувати особливості механізму вчинення конкретного різновиду протиправних діянь, які безпосередньо впливають на діяльність зі збирання, дослідження, оцінки та використання доказів. Не дарма, Б.М. Шавер серед завдань криміналістичної методики називає точне з'ясування місць локалізації слідів злочинів певного виду; чітке визначення кола осіб, серед яких слід шукати злочинця по справам даної категорії; визначити коло осіб, серед яких імовірніше за все можуть бути свідки; визначити специфіку застосування засобів і прийомів техніки та тактики під час розслідування злочинів певного виду [4]. Вказані завдання в повній мірі знаходять свою реалізацію саме у відомостях, які містяться в криміналістичній характеристиці та криміналістичних рекомендацій стосовно виявлення та розслідування кримінальних

правопорушень окремої категорії. Ось чому вважаємо важливим питання про визначення сутності та значення криміналістичної характеристики провокації підкупу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття, сутність, значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень та її місце в структурі окремої методики розслідування неодноразово досліджували в своїх працях такі вчені, як: Р.С. Белкін, В.К. Весельський, В.А. Журавель, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, О.В. Пчеліна, М.В. Салтевський, А.В. Старушкевич, Р.Л. Степанюк, В.Ю. Шепітько та інші. Проте, незважаючи на беззаперечний вклад названих науковців у криміналістичну теорію, чимало питань залишається спірними та невирішеними. Зокрема, досі відсутня однаковість у визначенні поняття та сутності криміналістичної характеристики. Разом із тим відсутні будь-які напрацювання з криміналістичного аналізу провокацій підкупу та формування відповідної криміналістичної характеристики.

Мета статті – визначити сутність і з'ясувати значення криміналістичної характеристики провокації підкупу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Висвітлення теоретичних передумов формування криміналістичної характеристики провокації підкупу потрібно розпочати зі з'ясування сутності та значення категорії «криміналістична характеристика кримінальних правопорушень» у структурі окремої криміналістичної методики, а згодом, визначивши основні ознаки провокації підкупу, охарактеризувати її значення.

Не дивлячись на те, що багато наукових праць присвячено дослідженню питань про формування як методик розслідування кримінальних правопорушень окремого виду (групи), так і відповідних криміналістичних характеристик, однозначності підходів до визначення поняття «криміналістична характеристика» серед учених не було досягнуто. Це, у свою чергу, призводить до різнотлумачень указаної категорії та викликає певні труднощі як при формуванні, так і використанні відповідних криміналістичних характеристик у практичній діяльності з виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Як указує В.С. Перлін, «з числа найбільш уживаних і розповсюджених можна виділити наступні групи наукових підходів до розкриття змісту криміналістичної характеристики злочинів:

- 1) дефініція згаданої категорії надається за допомогою опису типових ознак і властивостей механізму злочинів окремого виду (групи);
- 2) криміналістична характеристика визначається насамперед як система (сукупність) відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів певного виду (групи);
- 3) криміналістичну характеристику злочинів пропонується розуміти як певну узагальнену інформаційну модель про типові ознаки злочинів» [5, с. 28].

Разом із тим науковець вірно наголошує, що «вчені доповнюють свої трактування криміналістичної характеристики злочинів визначенням їх призначення, структурного наповнення та місця в структурі криміналістичної методики» [5, с. 29].

Як приклад, О.Я. Баєв, визначаючи поняття криміналістичної характеристики, обмежується вказівкою на її системний характер і наявність зв'язків між її елементами. На його думку, це система елементів окремого виду злочинів, що мають значення для розслідування конкретних злочинів цього виду, і взаємозв'язок між цими елементами [6, с. 79]. І.Ф. Герасимов, надаючи трактування криміналістичної характеристики, акцентує увагу на тому, що вона є сукупністю відомостей, проте уточнюючи, що вони стосуються загальних рис, типових ознак, обставин та інших характерних рис певного виду (групи) злочинів і мають організаційне і тактичне значення для розкриття цього виду (групи) злочинів [7, с. 23]. У той же час Л.Я. Драпкін у дефініції досліджуваної категорії водночас вказує, що вона є науковою категорією й опис з достатнім ступенем конкретності типових ознак і властивостей події, обстановки, способу і механізму вчинення суспільно небезпечних діянь певної класифікаційної групи, процесу утворення і локалізації доказів, типологічних ознак особи і поведінки обвинувачених, потерпілих, а також стійких особливостей об'єктів замахів [8, с. 14]. На подвійну природу криміналістичної характеристики, що виражається в її розгляді з декількох аспектів, указує й А.В. Старушкевич. Зокрема, він виокремлює теоретичний і прикладний аспекти названої категорії. У першому випадку науковець визначає криміналістичну характеристику як наукову категорію криміналістичної науки, а у другому – як описів, схем, графіків, таблиць, комп'ютерних програм і т. д. [9, с. 8].

На нашу думку, вдалим є трактування криміналістичної характеристики злочинів, згідно з яким вона є системою відомостей (знань) про елементи механізму скоєння злочинів окремого виду або групи, в яких відображаються закономірні зв'язки між цими елементами і які використовуються для побудови і перевірки версій під час розслідування конкретних злочинів [10, с. 7–9]. Воно є лаконічним і разом з тим змістовним, оскільки підкреслює системний характер досліджуваної категорії та практичне значення її структурних елементів. Більш того, імпонує й той факт, що в наведеному визначенні науковцями не здійснено спроби сформулювати вичерпний перелік елементів криміналістичної характеристики, адже, вважаємо, що це зробити неможливо й недоречно. Це пояснюється тим, що окремі види (групи) кримінальних правопорушень різняться саме специфікою механізму вчинення, а значить, криміналістична характеристика таких протиправних діянь обов'язково повинна враховувати названі особливості й будуватися на їх основі. Відповідно єдиного, так званого уніфікованого, визначення структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень з об'єктивних причин немає. В кожному випадку слід використовувати індивідуальний підхід до з'ясування змістовного наповнення криміналістичної характеристики залежно від видової (групової) приналежності кримінального правопорушення та особливостей механізму їх учинення. У зв'язку з цим особливої актуальності

й важливості набуває питання з дослідження теоретичних передумов формування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень окремого виду (групи) при побудові відповідної криміналістичної методики. Саме тому формування криміналістичної характеристики провокації підкупу розпочинається зі з'ясування її теоретичних передумов.

Разом із тим важливо зазначити, що криміналістична характеристика провокації підкупу повинна ґрунтуватися на емпіричних відомостях, тобто відображати специфіку механізму вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень з урахуванням результатів узагальнення матеріалів кримінальних проваджень. У цьому контексті вважається слушним визначення криміналістичної характеристики злочинів, запропоноване О.П. Кузьменко, а саме як заснованої на практиці правоохоронних органів та криміналістичних досліджень системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки певного виду злочину, що має на меті забезпечення оптимізації процесу його розкриття, розслідування та профілактики [11, с. 162].

Тож, підсумовуючи вищезазначене, вбачається, що під криміналістичною характеристикою провокації підкупу варто розуміти систематизовані з матеріалів кримінальних проваджень відомості про типові елементи механізму вчинення вказаного різновиду кримінальних правопорушень, що дозволяють організувати діяльність зі збирання доказів і встановлення обставин учинення протиправного діяння. Відповідно криміналістична характеристика, в тому числі провокації підкупу, хоча й є результатом наукової діяльності, переслідує одну з основних цілей, спрямованих на забезпечення ефективності досудового розслідування. Як зазначає з цього приводу В.К. Весельський, криміналістичні характеристики виду чи різновиду (групи) злочинів можуть і повинні стати орієнтиром у виявленні та дослідженні в конкретному кримінальному провадженні доказів [12, с. 112].

Тобто криміналістична характеристика кримінальних правопорушень відіграє важливе значення в практичній діяльності правоохоронних і судових органів, а також суб'єктів, уповноважених на надання професійної правничої допомоги. Останнє твердження не викликає жодних заперечень, на що вказує й наявність у науковців єдності підходів до визначення важливого теоретичного та практичного значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. Зокрема, як указують О.В. Старченко, М.І. Бубела, знання відомостей про типові елементи механізму вчинення злочину дозволяють алгоритмізувати дії посадових осіб, покликаних розкривати та розслідувати протиправні діяння [13, с. 853]. Іншими словами, як відзначають учені, «значення криміналістичної характеристики злочинів полягає в тому, що вона сприяє: 1) розробці приватних методик розслідування; 2) побудові типових програм і моделей розслідування злочинів; 3) визначенню напряму розслідування конкретного злочину. Ця характеристика служить слідчому своєрідною інформаційною базою, набором відомостей про даний вид злочинів» [13, с. 856].

Висновки. Отже, під криміналістичною характеристикою провокації підкупу слід розуміти систематизовані з матеріалів кримінальних проваджень відомості про типові елементи механізму вчинення вказаного різновиду кримінальних правопорушень, що дозволяють організувати діяльність зі збирання доказів і встановлення обставин учинення протиправного діяння. Відомості, що містяться в криміналістичній характеристиці, відіграють орієнтовну роль під час визначення основних напрямів та планування розслідування провокацій підкупу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Слободян Я.І. Криміналістична методика на сучасному етапі та її роль у розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2 (28). С. 64–70.
2. Пчеліна О.В. Теоретичні основи формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: монографія. Харків: ТОВ «В справі», 2017. 524 с.
3. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 571 с.
4. Шавер Б.М. Об основных принципах частной методики. *Социалистическая законность*. 1938. № 1. С. 42–56.
5. Перлін В.С. Методика розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2018. 270 с.
6. Баев О.Я. Основы криминалистики: курс лекций. М.: Экзамен, 2001. 230 с.
7. Герасимов И.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений в методике расследования. *Методика расследования преступлений (общий положения)*. М., 1976. 96 с.
8. Драпкин Л.Я. Предмет доказывания и криминалистические характеристики преступлений. *Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений*. Свердловск: Свердлов. юрид. ин-т, 1978. С. 11–18.
9. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: навчальний посібник. Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ, 1997. 41 с.
10. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Х.: Юрид. ин-т, 1985. 92 с.
11. Кузьменко О.П. Щодо визначення поняття й змісту криміналістичної характеристики масових заворушень. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 159–164.
12. Весельський В. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 112–114.

13. Старченко О.В., Бубела М.І. Сутність і значення криміналістичної характеристики та її елементів у розкритті й розслідуванні злочинів. *Форум права*. 2010. № 4. С. 853–858. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10covirz.pdf>.

REFERENCES:

1. Slobodian, Ya.I. (2012). Kryminalistychna metodyka na suchasnomu etapi ta yii rol u rozsliduvanni zlochyniv, uchynenykh orhanizovanymy zlochynnymy uhrupovanniamy. [Forensic methodology at the present stage and its role in the investigation of crimes committed by organized criminal groups]. *Borotba z orhanizovanoiu zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)*, 2 (28), 64–70 [in Ukrainian].
2. Pchelina, O.V. (2017). Teoretychni osnovy formuvannia ta realizatsii metodyky rozsliduvannia zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti: monohrafiia. [Theoretical bases of formation and realization of a technique of investigation of crimes in the sphere of official activity: monograph]. Kharkiv: TOV «V spravi» [in Ukrainian].
3. Pchelina, O.V. (2017). Teoretychni zasady formuvannia ta realizatsii metodyky rozsliduvannia zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti. [Theoretical bases of formation and realization of a technique of investigation of crimes in the sphere of official activity]. Doctor's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Shaver, B.M. (1938). Ob osnovnykh pryntsyakh chastnoi metodyky. [On the basic principles of private methodology]. *Sotsyalistycheskaia zakonnost*, 1, 42–56 [in Russian].
5. Perlin, V.S. (2018). Metodyka rozsliduvannia samovilnoho prysvoiennia vladnykh povnovazhen abo zvan'ia sluzhbovoi osoby. [Methods of investigation of unauthorized assignment of power or the title of official]. Candidate's thesis. Kherson [in Ukrainian].
6. Baev, O.Ia. (2001). Osnovy kryminalistyky: kurs lektsyi. [Fundamentals of criminology: a course of lectures]. M.: Ekzamen [in Russian].
7. Herasymov, Y.F. (1976). Kryminalistycheskaia kharakterystyka prestuplenyĭ v metodyke rassledovaniia. Metodyka rassledovaniia prestuplenyĭ (obshchyn polozheniia). [Forensic characteristics of crimes in the methodology of investigation. Methods of crime investigation (communities of position)]. Moskva [in Russian].
8. Drapkin, L.Ia. (1978). Predmet dokazivaniia y kryminalistycheskye kharakterystyky prestuplenyĭ. Kryminalistycheskye kharakterystyky v metodyke rassledovaniia prestuplenyĭ. [The subject of proof and forensic characteristics of crimes. Forensic characteristics in the methodology of crime investigation]. Sverdlovsk: Sverdlov. yuryd. yn-t [in Russian].
9. Starushkevych, A.V. (1997). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv: navchalnyi posibnyk. [Forensic characteristics of crimes: a textbook]. Kyiv: NVT «Pravnyk» – NAVSU [in Ukrainian].
10. Kolesnychenko, A.N., & Konovalova, V.E. (1985). Kryminalistycheskaia kharakterystyka prestuplenyĭ: ucheb. posobie. [Forensic characteristics of crimes: textbook. allowance]. Kh.: Yuryd. yn-t [in Ukrainian].
11. Kuzmenko, O.P. (2016). Shchodo vyznachennia poniattia y zmistu kryminalistychnoi kharakterystyky masovykh zavorushen. [Regarding the definition of the concept and content of forensic characteristics of mass riots]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, 3, 159–164 [in Ukrainian].
12. Veselskyi, V. (2001). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv. [Forensic characteristics of crimes]. *Pravo Ukrainy*, 5, 112–114 [in Ukrainian].
13. Starchenko, O.V., & Bubela, M.I. (2010). Sutnist i znachennia kryminalistychnoi kharakterystyky ta yii elementiv u rozkrytti y rozsliduvanni zlochyniv. [The essence and significance of forensic characteristics and its elements in the detection and investigation of crimes]. *Forum prava*, 4, 853–858. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10covirz.pdf> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 17.10.2019

УДК 342.8

Чудик Наталія Олегівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, Тернопільського національного економічного університету
e-mail: Natali_ternopil@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0649-2715>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу інформаційного забезпечення виборчого процесу в Україні.

Доведено, що інформаційне забезпечення виборчого процесу є одним із найважливіших інститутів забезпечення демократії. На відміну від передвиборної агітації, інформаційне забезпечення виборів покликане забезпечувати доведення до виборців неупередженої, збалансованої, достовірної та повної інформації про вибори. Доступ до такої інформації є